

в высшем учебном заведении [Электронный ресурс] // Интернет-журнал «Наукоеведение». – №4 – 2013. – Режим доступа: <http://naukovedenie.ru/PDF/55evn413.pdf>.

3. Елагина В. С. Формирование профессионально-педагогической компетентности студентов педагогического вуза в условиях реализации образовательных стандартов третьего поколения / В. С. Елагина, Е. Ю. Немудрая, Л. Л. Балакина // Фундаментальные исследования. – №8. – 2011. – С. 27–31.

4. Жуланова И. В. Проблема организации практико-ориентированного обучения. [Электронный ресурс] / И. В. Жуланова // Публикации. Факультет психологи и социальной работы. – Доступ к ресурсу: http://pssw.vspu.ru/other/science/publications/jul_predu.htm.

5. Зеер Э. Ф. Компетентностный подход в образовании / Э. Ф. Зеер // Образование и наука. Известия УрО РАО. – №3 (33). 2005. – С. 27–34.

6. Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход / Э. Ф. Зеер // Образование и наука. Известия УрО РАО. – №3. – 2004. – С. 42–53.

7. Новаченко Т. В. Синергетический подход в воспитании и образовании [Электронный ресурс] / Т. В. Новаченко // Матеріали міжнародної наукової конференції. – Доступ до ресурсу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/zbirniku/7/24.pdf>.

8. Педагогика и психология высшей школы: Учебное пособие / отв. редактор М. В. Буланова-Топоркова. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 544 с.

9. Просалова В. С. Концепция внедрения практикоориентированного подхода [Электронный ресурс] / В. С. Просалова // Интернет-журнал «НАУКОВЕДЕНИЕ». – № 3. – 2013. – Режим доступа: <http://publ.naukovedenie.ru>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Юань Янь – аспірантка кафедри музичного мистецтва і хореографії Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: організація самопідготовки майбутніх учителів музики України та Китаю до педагогічної практики з музичного навчання.

УДК 378+700+370.7

ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ-КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА ДИТЯЧИХ ХОРЕОГРАФІЧНИХ КОЛЕКТИВІВ

Петро ПЕТРОВ, Євгеній ПОНОМАРЕНКО (Одеса)

Постановка проблеми. Музично-педагогічна наука і освітня практика сьогодні актуалізували проблему урізноманітнення фахової підготовки майбутніх учителів музики у зв'язку з багатофункціональністю їх діяльності в школі та позашкільних навчальних закладах освіти, а інколи, й культури. Практика свідчить, що сьогодні розширюються можливості творчого розвитку школярів засобами синтезу мистецтва, де музиці належить чинне місце. Це, поперед усього, створення дитячих хореографічних колективів, дитячих музичних театрів, де діти також танцюють під музичний супровід.

Діяльність концертмейстера в хореографії, тим більш, дитячому хореографічному колективі є на сьогодні мало дослідженою проблемою. Навчальні плани з фахової підготовки вчителя музики містять дисципліну «Концертмейстерський клас», у програмах якої також не передбачено підготовку до роботи в хореографічних колективах. Між тим, до цієї роботи частіше залучають саме випускників педагогічних університетів, учителів музики. Це пояснюється їх компетентністю у галузі естетичного розвитку школярів та формування їх художньої культури, що сполучається з музично-виконавською підготовкою.

Узагальнення досвіду роботи концертмейстерів у дитячих будинках

творчості показує, що концертмейстери мають володіти як високим рівнем виконавської майстерності, так і просвітницькими, організаційними, художньо-постановочними компетенціями. Нерідко сам вчитель є не тільки керівником творчого колективу, зокрема музично-театрального, але й концертмейстером. Учителі музики у школах активно долучаються до усіх культурно-масових заходів, які потребують «живого» музичного супроводу. Між тим, музичний супровід у хореографічній творчості школярів має певну специфіку. Концертмейстер має орієнтуватися в танцювальних жанрах, різновидах хореографії, володіти знаннями щодо хореографічних екзерсисів, їх виконання відповідно до музичного метру і такту. Усе це порушує питання спеціальної підготовки вчителів музики до можливої концертмейстерської діяльності у роботі з хореографічними колективами.

З одного боку, концертмейстерській підготовці вчителя стали приділяти більше уваги з огляду на зростання потреби у фахівцях-музикантах, які мають мобільну музично-виконавську підготовку, здатних професійно, активно та творчо працювати в різноманітних сферах музичної освіти зі школярами. З іншого боку, в музичній педагогіці відзначають недостатню теоретико-

методичну та практичну базу щодо підготовки вчителів музики до різноманітних видів виконавства з урахуванням сучасних вимог щодо застосування інноваційних технологій навчання. Отже, можна констатувати наявність суперечностей: між вимогою педагогічної практики щодо вчителя музики, здатного до багатофункціональної виконавської діяльності, та відсутністю організації навчання майбутніх учителів музики в контексті різноманітних функцій концертмейстерської роботи; між специфікою та поширюваною практикою щодо залучення вчителів музики до роботи з дитячими хореографічними колективами та відсутністю методичного забезпечення такої підготовки в процесі навчання у педагогічних університетах, зокрема, під час опанування дисципліни «Концертмейстерський клас».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукової та методичної літератури показав, що стосовно концертмейстерської виконавської діяльності існують два типи досліджень: перший стосується осмислення різноманітних аспектів концертмейстерського виконавства з точки зору мистецтвознавства (Т. Молчанова, Л. Повзун, С. Саварі, І. Могілевська), зокрема, й шляхом узагальнення власного досвіду і практики (Є. Шендарович, В. Чачава). Другий напрямок стосується методичного аспекту підготовки концертмейстерів, зокрема, концертмейстерської підготовки майбутнього вчителя (І. Доля, М. Моїсеєва, Фу Сяоцзін, М. Петренко).

Серед аспектів, на які звертають увагу науковці, є питання розбіжності між поняттями «концертмейстер» та «акомпаніатор» (В. Сараніна, П. Євтихієва), що визначається за функціональними ознаками. Досліджується психологічний аспект роботи концертмейстера (О. Островська, Н. Горяніна). Вчені музикознавці В. Молчанова, Л. Повзун, О. Попова вказують на діалогічність концертмейстерського мистецтва.

Безпосередньо про багатопрофільність і поліфункціональність концертмейстера пише І. Бутова. Вчена застосовує поняття професійної мобільності музиканта-концертмейстера [1]. Продовжуючи цю ідею Фу Сяоцзін запроваджує поняття «концерт-мейстерська мобільність» [8]. М. Петренко розглядає особливості інтерпретаційних умінь у підготовці вчителів музики-концертмейстерів [6].

Стосовно врахування специфіки роботи концертмейстера з різними музикантами-виконавцями писали Л. Повзун, Д. Науказ. Однак, ці праці не розкривають специфічні аспекти підготовки вчителя музики-концертмейстера до роботи з дитячим хореографічним колективом.

Мета статті – розкрити поліфункціональність концертмейстерської підготовки майбутніх учителів з урахуванням їх роботи з дитячим хореографічним колективом.

Виклад основного матеріалу.

Концертмейстерська діяльність, за уточненням Фу Сяоцзін – це реалізація на практиці комплексу концертмейстерських знань, умінь, навичок, набутих шляхом навчання і постійного підвищення кваліфікації на основі розвитку спеціальних здібностей та якостей, що здійснюється в умовах педагогічного, репетиційного або сценічного дійства, під час якого виникає потреба в музичному супроводі [8]. Поліфункціональність концертмейстера виявляється через низку його обов'язків та специфічних ролей, які він виконує. «Концертмейстер» може виконувати різні ролі. Це посилюється практикою роботи концертмейстера з солістом без викладача. Наприклад, роль диригента виконує концертмейстер у роботі з хоровим ансамблем під час відсутності хормейстера; роль режисера може виконувати концертмейстер під час постановочних етюдів та у роботі над акторським втіленням образу; роль педагога він виконує під час інтерпретації творів, коли спрямовує виконавську драматургію інтерпретації в певне русло у самостійній роботі соліста; роль психолога реалізується певною мірою, оскільки концертмейстер не лише здійснює музичний супровід, а й психологічний супровід виконавцю. Такий супровід надає останньому впевненості та творчого натхнення, оскільки через музичну партію спонукає на виразність та емоційність виконання сольної партії. Таким чином, психологічний супровід налаштовує виконавця на творчість та на співтворчість.

Серед якостей концертмейстера вчені вказують на загальну музичну обдарованість, розвинений музичний слух, який дозволяє тонко відрізнити інтонаційну виразність у вокальному, інструментальному виконавстві за їх тембральними властивостями. Важливим також є володіння почуттям музичного часу, артистизмом, художньо-образною уявою, фантазією (І. Доля [2], Д. Науказ [3], В. Общанський [4]). Також слід вказати на технологічні аспекти виконавства: читання з листа, транспонування, ансамблевої гри; розуміння диригентського жесту, читання хорових партитур. Вчені вказують також на інновації в діяльності концертмейстера: володіння технічними засобами, навіть, караоке (Фу Сяоцзін [8; 9], М. Черна [10]).

Між тим, усе що наведено, стосується й концертмейстера хореографії. Однак, є якості та вміння, про які не згадано у наукових працях та дослідженнях. Вони зв'язані зі специфікою хореографічних дисциплін. Так,

наприклад, для роботи з колективом народно-сценічного танцю, як і для здійснення навчального процесу з народно-сценічного танцю бажано застосовувати народні музичні інструменти. Робота концертмейстера-акордеоніста (баяніста) на практиці складається з добору та опанування різноманітним за етнічним походженням музичним матеріалом, який може бути використаний у народно-сценічній хореографії. Концертмейстер хореографії, що працює в класі народно-сценічного танцю має бути компетентним у питаннях особливостей різноманітної народної музики, її метро-ритмічних властивостей, особливих інтонаціях та фразуванні, акцентах тощо. Образність фольклору різних народів також має бути досягнута концертмейстером народно-сценічного танцю.

Техніка гри концертмейстера-акордеоніста в класі народного танцю пов'язана з великою кількістю синкоп, яскравих динамічних акцентів, різноманітних дрібних звуків, відстукувань та інших характерних рухів народного танцю. Отже, концертмейстер народно-сценічного танцю не лише має підтримувати свій виконавський рівень, але й бути налаштований на можливість обробок, імпровізацій, композиційних процесів, навіть, музичного колажу відповідно до вимог танцюристів та образу композиції.

Однак, таке опанування потребує орієнтації в питаннях специфіки народної хореографії, що можливо тільки під час паралельного вивченні танцювальних екзерсисів народної хореографії, розуміння їх походження та зв'язок з екзерсисами класичного танцю; розуміння їх спорідненого зв'язку та відмінностей. Головним тут стає інтонаційно-виразне підкреслення характерних художніх властивостей, що мають співпадати в музиці і танці. Крім того, концертмейстер хореографії має розуміти специфіку метро-ритмічного розкладу вправ, знати, яким чином студенти прораховують виконання вправи, екзерсису, як вони інколи «затягують такт».

Визначення функцій було здійснено з орієнтацією на узагальнені вимоги щодо концертмейстера хореографії. Відомо, що концертмейстер хореографії здійснює наступне: добирає репертуар з музичних творів та їх фрагментів до занять хореографії відповідно до танцювального жанру; розширює музичний та хореографічний багаж знань про природу танцювальної творчості, фізіологічних процесах у хореографії; орієнтується в методиці естетичного виховання дітей в хореографічних колективах, зокрема, в їх розвитку, вікових особливостях та художньо-образних уподобаннях, перевагах тощо; оволодіває сучасними технічними

засобами музичного супроводу, які є потрібними на заняттях сучасного танцю, спортивно-бального танцю, мистецтві балетмейстера; виявляє компетентність у музичному розвитку танцюристів, зокрема під час індивідуальної роботи з ними.

Відповідно до першої вимоги, ми вводим селективну функцію, яка відповідає за кваліфікований процес добору музично-ілюстративного матеріалу. Цю функцію ми виокремлюємо як специфічну в хореографії. Концертмейстер вокалу, хору отримує репертуар від викладача. Натомість концертмейстер хореографії такий репертуар добирає сам.

Технологія добору музичних творів та їх фрагментів базується на глибинних знаннях з методики хореографічного виховання та навчання; музичного репертуару, що відповідає різним танцювальним жанрам і стилям; вікових особливостей школярів, традиційних форм та етапів навчання дітей хореографії; організаційних форм щодо побудови уроків хореографії, зокрема, з урахуванням обов'язкових імпровізаційних моментів. Під час вибору творів враховуються: характер, темп, метр, форма, стиль, жанр.

Окрім селективної функції, важливою функцією концертмейстера є музично-розвивальна та музично-виховна. Музично-розвивальна спрямована на розвиток почуття музичного часу, ритму, темпу, метричних долів. Також завдяки цілеспрямованому застосуванню музичного репертуару розвивається музична пам'ять: концертмейстер повторює репертуар, тим самим дає можливість якісно запам'ятати музику. Поступово формується й перцептивний музичний досвід у танцюристів. Стосовно музично-виховної функції, то концертмейстер виконує її також завдяки обраному репертуару, він має обирати якісну музику, бажано, з шедеврів класичної музики, балетної, танцювальної. Якщо говорити про музичний супровід народно-сценічного танцю, то тут варто дотримуватися культури виконавства, якщо застосовуються власні обробки народних тем.

Концертмейстер хореографії виконує й функцію колективно-творчої та індивідуально-творчої підтримки. Ця функція торкається як проведення уроку з колективом, так і індивідуальних занять з кожним виконавцем, де концертмейстер спонукає танцюриста до творчої співпраці. У першому випадку концертмейстер створює та підтримує загальну художньо-образну атмосферу уроку, добирає музичний матеріал таким чином, щоб він відповідав не лише технічним завданням виконання, але й образним, виховним. Музика і танцювальні рухи створюють певний

художній образ, виконавці це розуміють та відчувають. Вони свідомі того, що хореографія – мистецтво синтетичне, вона не існує без музики. Отже, хореографи залучаються до інтегрованої творчої діяльності в колективі танцюристів та музикантів. Це складає основу такого досвіду, який може бути задіяний в інших формах творчого виконавства: музичному театрі, театрі пісні тощо. У випадку індивідуальної підтримки виконавця концертмейстер має уважно ставитися до темпу виконання, до фізичних можливостей виконавця. Один і той же музичний супровід може виконуватися для кожного виконавця з незначними агогічними відхиленнями. Окрім того, один і той же екзерсис може виконуватися виконавцями окремо, але концертмейстер може застосувати різний музичний супровід. Це буде доцільно, якщо студенти, або учні мають різний рівень підготовки, або різний темперамент, що впливає й на виразність виконання.

Варто наголосити ще й на педагогічній функції, оскільки концертмейстер хореографії також проводить заняття самостійної роботи студентів. Під час таких занять він виступає і в ролі порадника, і в ролі глядача, інколи, викладача. А це вимагає від нього наявність певного рівня хореографічної компетентності. Концертмейстер має володіти знаннями хореографічної термінології, закономірності виконання екзерсисів, уміннями узгоджувати музичний супровід з швидкістю їх виконання та його покрокового розкладу.

Висновки. Концертмейстер хореографічного дитячого колективу – професія, яке потребує музично-виконавської та хореографічно-педагогічної підготовки. Практика свідчить, що високий відсоток концертмейстерів, що працюють в дитячих хореографічних колективах та на музично-педагогічних факультетах університетів, мають музично-педагогічну освіту. Між тим, свій фаховий розвиток у зазначеному напрямку концертмейстери вдосконалювали самостійно.

Концертмейстерство хореографії є поліфункціональним виконавським процесом, що має свою специфіку – селективну функцію, яка складається з добру музично-хореографічного репертуару. Ця функція є генералізованою та забезпечує успішність іншим функціям діяльності концертмейстера, серед яких визначено: музично-розвивальну та музично-виховну, колективної та індивідуальної творчої підтримки, педагогічну функції.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бутова І. А. Формирование профессиональной мобильности музыканта-концертмейстера в процессе обучения в музыкальном колледже: дис. ... канд. пед. наук спец. 13.00.02 [Электронный ресурс

] / Ирина Алексеевна Бутова. Екатеринбург, – 2011. – 217с. Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content>

2. Доля І. О. Робота концертмейстера з вокально-хоровими колективами: Науково-практичне дослідження [Електронний ресурс] / І. О. Доля // Українські культурні дослідження. Режим доступу http://www.culturalstudies.in.ua/metod_amator_3.php.

3. Науказ Д. А. Формирование умений и навыков чтения с листа и транспонирования у студентов концертмейстерского класса музыкально-педагогического факультета / Д. А. Науказ. М.: Моск. пед. гос. ун-т, 1998. – 10 с.

4. Общанський В. Л. До проблеми концертмейстерської підготовки майбутніх вчителів музики / Педагогічний дискурс, вип.9. 2011. – С. 244–247.

5. О работе концертмейстера: Сб. ст. / [Ред.-сост. М. А.Смирнов]. – М.: Музыка, 1974. – 160 с.

6. Петренко М. Б. Формування інтерпретаційних умінь майбутніх учителів музики у процесі концертмейстерської підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.наук: спец. 13.00.02 «Терія і методика музичного навчання» / М. Б. Петренко. – Київ, 2012. – 21 с.

7. Повзун Л. І. Наукові і художні аспекти мистецької діяльності піаніста-концертмейстера: дис. ... канд. мистецтвознавства спец. 17.00.03 / Людмила Іванівна Повзун. – К., 2005. – 173 с.

8. Фу Сяоцзін. Концертмейстерська підготовка майбутніх учителів музики з України та Китаю на засадах національних традицій / Фу Сяоцзін // Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 20-річчю Незалежності України. 25–26 жовтня 2011р., м. Львів. – Львів, 2011. – С. 253.

9. Фу Сяоцзін. Педагогічний аспект концертмейстерської підготовки майбутнього вчителя / Фу Сяоцзін // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (збірник наукових праць) – № 10–11. – 2008. – Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. – С. 234–240.

10. Черная М. Ю. Электронные музыкальные инструменты. – Санкт-Петербург: «Композитор», 2011. – 120 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Петров Петро Михайлович – концертмейстер кафедри музичного мистецтва і хореографії ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Наукові інтереси: особливості професійної діяльності концертмейстера хореографії.

Пономаренко Євгеній Іванович – концертмейстер кафедри музичного мистецтва і хореографії ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Наукові інтереси: особливості професійної діяльності концертмейстера хореографії.